

ВІСНИК

УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ



1(32)' 2012



ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ

- Савченко Т. Г.*
ІНФЛЯЦІЙНЕ ТАРГЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ..... 3
- Казарінов Д. В.*
СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 13
- Боронос В. Г.*
АНАЛІЗ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ..... 22

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ФІНАНСІВ І БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

- Журавка Ф. О., Скорба О. А.*
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ
ТА ЗМІСТУ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ..... 27
- Пожар Т. О.*
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО
МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ 32
- Деркач О. М.*
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 36

РОЗДІЛ 3. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- Колодізєв О. М., Лесик В. О.*
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЄЮ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ 42
- Klebanova T. S., Sergienko O. A., Sagaydachnaya O. S.*
INSTRUMENTAL TOOLS OF MODELING OF MANAGING SYSTEM
THE COMMERCIAL BANK'S ECONOMIC SECURITY 51
- Kostyuk O. M., Lapina Yu. H., Polevikova A. Yu.*
OUTLINING OF INVESTMENT BANKING IN THE POST CRISIS EPOCH..... 58
- Лебідь О. В., Харькова О. В.*
ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ..... 64
- Богма С. Д., Гусєв Я. О.*
ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА КОНКУРЕНЦІЮ
В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ..... 71

УДК 330.332

*Ф. О. Журавка, д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту;
О. А. Скорба, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ АМОРТИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Статтю присвячено розгляду методичних підходів до визначення сутності та змісту амортизації основних засобів суб'єктів господарювання у сучасних умовах.

Ключові слова: основні засоби, амортизаційна політика, амортизація основних засобів, знос, знос основних засобів.

Постановка проблеми. В умовах гострої фінансово-платіжної кризи, незалежно від сфери власності, важливе значення мають процеси збільшення надходжень до державного бюджету та збільшення внутрішніх джерел коштів підприємств, необхідних для інвестування виробничо-господарської діяльності та оновлення матеріально-технічної бази. Саме тому в сучасних умовах на перший план виходить амортизаційна політика, яка здійснює значний вплив на зазначені процеси, і проводиться як на рівні держави (як складова економічної політики), так і на рівні окремих підприємств (як складова облікової політики підприємства). При цьому амортизаційна політика не є досконалою, що суттєво впливає на організацію бухгалтерського обліку.

Аналіз публікацій. Проблеми нарахування та обліку амортизації ніколи не втрачали своєї актуальності і досить глибоко досліджувались вітчизняними та зарубіжними вченими. Ґрунтовне висвітлення вони знайшли, зокрема, у наукових працях А. Аракеляна, А. Баранова, П. Бондаря, В. Будаєва, П. Буніча, А. Додонова, Л. Кантора, Я. Кваши, А. Мягкова, П. Німчинова, П. Павлова, А. Первухіна, К. Петросяна, Я. Соколова, А. Степанкова, П. Хромова.

Аналізу фактичних тенденцій нарахування амортизації і дослідженню закономірностей відтворення присвячено праці відомих зарубіжних вчених: Є. Хендріксена, М. Ван Бреда, К. Маттерна, З. Танхойзера, Д. Фрідмана, Н. Ордуєя, Д. Стоуна, К. Хітчинга, Б. Нідлза.

Значний внесок в розробку проблем амортизації в умовах переходу до ринкових відносин зробили українські вчені, зокрема В. Бабич, О. Бородкін, М. Білуха, А. Герасимович, М. Дем'яненко, Г. Кірейцев, М. Кужельний, В. Лінник, Ю. Литвин, Ю. Осадчий, П. Саблук, В. Сопко, В. Швець та інші.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Дослідження теоретичних положень і практичних аспектів організації обліку основних засобів, проведені протягом останніх двох десятиріч, дозволили встановити ряд нерозв'язаних проблем, які гальмують процес управління виробництвом і зменшують ефективність експлуатації основних засобів. Такими проблемами є: відсутність порядку і методики обліку морального зносу в нормах амортизації, нарахування амортизації основних засобів, що знаходяться на консервації, правильність визначення оптимального амортизаційного періоду, вибір найкращого методу нарахування амортизації, облік форму-

© Ф. О. Журавка, О. А. Скорба, 2012

вання джерел фінансування капітальних вкладень тощо.

Мета статті – дослідження економічної сутності та значення амортизації основних засобів.

Виклад основного матеріалу. Амортизаційна політика, що проводиться сьогодні в Україні, є недосконалою. Це суттєво впливає і на організацію бухгалтерського обліку, зокрема на облік нарахування амортизації основних засобів. У даному аспекті однією з найважливіших економічних і облікових категорій є амортизація, яка характеризується багатоаспектністю. У зв'язку з цим можна говорити про її облікові, економічні, фінансові та правові риси. Однак різні особливості припускають і різні підходи до її вирахування та інтерпретації.

Так, зокрема Указом Президента України від 7 березня 2001 року № 169/2001 схвалено концепцію амортизаційної політики, метою якої є перетворення амортизації в інструмент активізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в державі [11]. Однак на сьогодні амортизація фактично перетворилася в інструмент отримання податкових пільг та додаткове джерело поповнення дефіциту оборотних коштів підприємства.

У сучасних умовах розвитку економіки та поглиблення ринкових засад господарювання акценти у прийнятті рішень щодо ефективного відтворення основного капіталу все більше переміщуються з макrorівня на мікрорівень окремого підприємства, але в Україні зміна концепції управління почалася із значним запізненням, що викликало безліч проблем у процесах відновлення капіталу, випуску конкурентоздатної продукції та формуванні дієвої амортизаційної політики як умови забезпечення ефективного кругообігу власного капіталу підприємства.

Термін "амортизаційна політика" для науковців пострадянського простору є відносно новим. Ключова позиція, яка аналізується при тлумаченні згаданого терміна – це амортизація. Класична економічна теорія зазначає, що термін "амортизація" походить від середньовічного латинського "amortisatio", що у дослівному перекладі означає "погашення". При цьому розробка теоретичних проблем амортизації та зносу сучасними економістами спрямована, передусім, на аналіз фактичних тенденцій її нарахування без глибокого вивчення теорії. З цієї причини окремі положення щодо дефініції "амортизація", які наводяться в обліково-економічній літературі, мають ряд суттєвих недоліків, зокрема:

- допускається плутанина між поняттями "амортизація", "знос" та "зношування";

- існуючі дефініції не розкривають призначення амортизації;
- амортизації приписують не властиві їй функції.

Оскільки об'єктами амортизації є практично всі види матеріальних ресурсів, то амортизація як економічне явище впливає на всі види діяльності підприємства, але цей вплив є різнобічним (табл. 1).

Таблиця 1 – Вплив амортизації на види діяльності підприємства [5]

Вид діяльності підприємства	Сфера впливу
Операційна	– ціноутворення; – вартісні потоки; – життєвий цикл товару; – залишкова вартість основних засобів і нематеріальних активів
Фінансова	– фінансові показники підприємства; – джерела фінансування проектів; – реакції грошові потоки; – ціна довгострокового кредиту
Інвестиційна	– термін експлуатації основних засобів і нематеріальних активів; – гланові (уявні) грошові потоки; – показники ефективності інвестиційних проектів

Отже, виходячи з даних, наведених у табл. 1, можна зробити висновок, що амортизація впливає на всі види діяльності підприємства: операційну, фінансову та інвестиційну. При цьому вплив є різноманітним. Основний механізм впливу амортизації можна згрупувати за наступними чинниками:

- як ціноутворюючий елемент, що впливає на ціну продукції, основних засобів, нематеріальні активи, заробітну плату, вартість кредиту;
- як вартісний потік, що впливає на витрати, на залишкову вартість основних засобів і нематеріальних активів;
- як грошовий потік – на фінансові показники підприємства, на реальні і уявні грошові потоки, на джерела фінансування проектів, на показники ефективності інвестиційних проектів;
- як часовий показник – на життєвий цикл товару, на термін експлуатації основних засобів і нематеріальних активів, на показники ефективності інвестиційного проекту.

Усі існуючі визначення амортизації у сучасній економіці найбільш повно уособлені у п'яти концепціях амортизації:

- податковій;
- бухгалтерській;
- концепції зносу;
- законодавчій (юридичній);
- інвестиційній.

Згідно з законодавчою концепцією визначення сутності амортизації надається відповідно до ряду нормативно-правових актів [1, 7, 9, 10].

Законодавчий підхід можна ідентифікувати ще із юридичним підходом, оскільки він визначає правові засади та можливості здійснення амортизаційних розрахунків, регулюючи при цьому правові аспекти використання амортизації. Але в той же час, на нашу думку, недоцільно використовувати трактування юридичної концепції амортизації, запропоноване Т. Д. Косовою [6], оскільки автор її визначає лише як "констатацію знецінення об'єктів". Таке визначення не розкриває всіх можливостей, які надаються у вітчизняному законодавстві стосовно обліку, нарахування та розподілу амортизації.

Основне призначення законодавчої концепції – формування методологічної та правової бази для визнання амортизації та обліку амортизаційних відрахувань.

Концепція зносу наголошує, що амортизація є вимірником зносу основних засобів підприємства. Саме таке значення зносу надається згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби": "Знос основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання". Існує навіть таке визначення: "амортизація – спрацювання, знос основного капіталу" [8]. Зведення амортизації до зносу є надто поверхневим її трактуванням, хоч і не слід відкидати зв'язку між цими категоріями, оскільки знос є першопричиною існування амортизації. В той же час як вартісна категорія амортизація просто використовує знос основного капіталу як регулятор його вартості. Отже, можна визначити, що існування амортизації нерозривно пов'язане зі зносом основного капіталу у процесі його використання, але ці категорії не є тотожними.

Основна сутність податкової концепції амортизації зводиться до встановлення зв'язку між доходами підприємства від продажу продукції, виготовленої з використанням певної кількості основних засобів та між податком з прибутку, сплаченим підприємствами до державного бюджету.

Наступна з виділених нами концепцій амортизації – бухгалтерська. Вона розглядає амортизацію як частину бухгалтерських операцій, метою яких є забезпечення систематичного списання, відповідно до вимог бухгалтерського

обліку, вартості основних засобів на готову продукцію і акумулювання за рахунок цього коштів амортизаційного фонду на бухгалтерських рахунках.

Подібний підхід до амортизації нами вважається суто методологічним і він може бути названий як облікова концепція амортизації, головною метою якої є повне відображення на бухгалтерських рахунках процесу нарахування й обліку амортизації.

І остання із запропонованих концепцій амортизації – інвестиційна. Вона розглядає амортизацію як джерело фінансування капітальних інвестицій. Необхідність виділення інвестиційної концепції амортизації виникає з того, що амортизація є частиною грошового потоку, а в умовах нерентабельного функціонування вітчизняних підприємств амортизація виступає основним джерелом коштів для інвестування в основний капітал.

Питання використання амортизаційних відрахувань на розширене відтворення – одне із найбільш складних та дискусійних. Існує думка, що амортизація не може служити джерелом накопичення для розширеного відтворення основних фондів [3,8]. Водночас більшість економістів [4, 13, 15] наголошують, що амортизація у сучасних умовах, пов'язаних із переоцінкою вартості основного капіталу, та швидкими темпами інноваційного розвитку, є джерелом накопичення коштів для відтворення основного капіталу на принципово новому рівні.

В результаті проведеного аналізу дефініцій амортизації в обліково-економічній літературі нами уточнено, що під амортизацією слід розуміти єдність двох протилежних економічних процесів: поступового знецінення основних засобів внаслідок їх зносу і відшкодування цього знецінення шляхом періодичних відрахувань окремих сум, що включаються до собівартості продукції.

Таким чином, вважаємо за доцільне запропонувати наступне визначення: амортизація – комплексна економічна категорія, яка характеризує процес систематичного, поступового перенесення вартості засобів праці на вартість готової продукції підприємства, виготовленої з їх використанням, з метою забезпечення планомірного відновлення засобів праці внаслідок їх морального та фізичного зносу.

В процесі розгляду дискусійного питання тотожності зносу та амортизації нами встановлено взаємозв'язок між зносом, амортизацією та зношенням.

Поняття "амортизація" впливає з об'єктивної особливості функціонування засобів праці в процесі виробництва і створенні вартості.

Не є ідентичними поняття "знос" та "зношування". Зносу підлягають всі створені основні засоби – як діючі, так і недіючі, незалежно від їх участі в процесі виробництва (виробничі і невиробничі). Зношування – це економічний процес, відображення зносу в економічній дійсності, основа амортизації. Виходячи з сутності амортизації як відображення об'єктивних процесів, що існують при виробничому споживанні основних засобів, з'ясовано, що величина амортизації відхиляється від величини зносу таким же чином, як ціна від вартості.

Це пояснюється тим, що знос окремих основних засобів відбувається по-різному внаслідок виробничих умов, індивідуальних для кожного підприємства, і впливу морального зносу. Розбіжності між зносом та амортизацією представлені на рис. 1.

Вплив амортизації на діяльність підприємства та його амортизаційну політику можна дослідити за даними рис. 2.

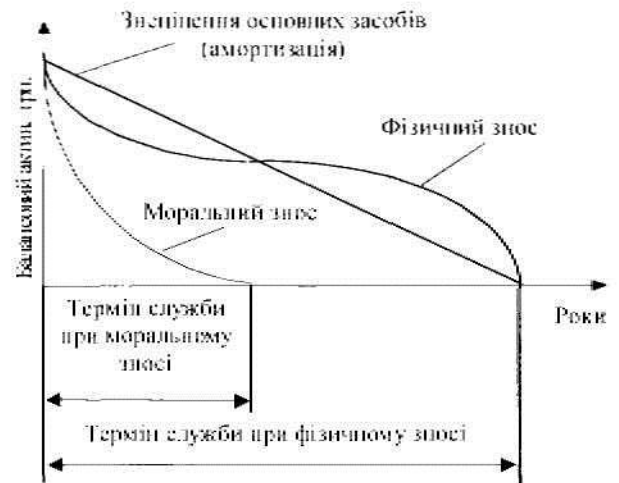


Рисунок 1 – Розбіжності між зносом та амортизацією



Рисунок 2 – Амортизація у діяльності підприємства

Варто також зазначити, що основні засоби підлягають фізичному зносу як у процесі використання, так і при їх бездіяльності. На величину фізичного зносу основних засобів у процесі їх використання впливають наступні чинники:

- ступінь завантаження засобів у процесі виробництва залежний від кількості змін і кількості годин роботи за добу, тривалості роботи протягом року, інтенсивності праці;
- якість основних засобів;
- особливості технологічного процесу і ступінь захисту основних засобів від дії зовнішніх умов;
- якість догляду за основними засобами;
- кваліфікація працівників і їх відношення до основних засобів.

Основні засоби зношуються не лише фізично (наприклад, машини, устаткування та ін.), але й застарівають за своїми технічними характерис-

тиками, а також економічною ефективністю, тобто підлягають моральному зносу.

Моральний знос обумовлюється двома чинниками: зростанням продуктивності праці і темпами технічного прогресу. Поява більш досконалих зразків устаткування та інших видів основних засобів веде до морального зносу діючих основних засобів і зниження продуктивності праці.

Знос під впливом сил природи залежно від дії зовнішніх чинників призводить до передчасного старіння основних засобів.

Правильне визначення ступеня зносу основних засобів має дуже важливе значення для економіки виробництва, для визначення відновної вартості основних засобів і розміру амортизаційних відрахувань.

Фізичний знос може бути визначений відповідно до термінів служби основних засобів за допомогою формули 1:

$$I = T_f / T_n \cdot 100, \quad (1)$$

де I – знос, %;

T_f – фактичний термін служби, років;

T_n – термін служби за встановленою нормою, років.

У свою чергу, для більш об'єктивної оцінки зносу необхідно встановити стандартні методи визначення ступеня та характеру фізичного, морального та економічного зносу різних елементів основних засобів. При визначенні величини зносу ми пропонуємо використовувати інтегральний коефіцієнт зносу, який включає в себе всі три види зносу: фізичний, моральний та економічний (формула 2):

$$K = K_f \cdot K_M \cdot K_e, \quad (2)$$

де K – інтегральний коефіцієнт зносу;

K_f – коефіцієнт фізичного зносу;

K_e – коефіцієнт економічного знецінення;

K_M – коефіцієнт морального зносу.

Список літератури

1. Борисенко З. Н. Амортизационная политика [Текст] : навч. посіб. / З. Н. Борисенко. – К. : “Наукова думка”, 2003. – 135 с.
2. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : підручник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 608 с.
3. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність) : терміни, поняття, персоналії [Текст] / за наук. ред. Г. І. Башнянина, В. С. Іфгемчука. – К. : “Магнолія плюс”, 2004. – 688 с.
4. Голов С. Дискусійні аспекти амортизації [Текст] / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 5. – С. 3–8.
5. Гольцова С. М. Звітність підприємств (фінансова, статистична, консолідована та до фондів соціального та пенсійного страхування) [Текст] : навч. посіб. / С. М. Гольцова, І. Й. Плікус. – К. : ЦІЛІ, 2004. – 292 с.
6. Косова Т. Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства / Т. Д. Косова // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9(27). – С. 157–166.
7. Козьменко С. Н. Амортизация и оптимальные сроки службы техники [Текст] / С. Н. Козьменко, Т. А. Васильева, С. П. Ярошенко. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 223 с.
8. Кузьмін О. Є. Амортизаційна політика підприємств / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. В. Тувакова // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 20–25.
9. Податковий кодекс України [Текст] : за станом на 2 грудня 2010 р. // Голос України. – 2010. – № 229–230 (4979–4980). – С. 4–62.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” : наказ МФУ від 27.04.2000 // Бухгалтерія. – 18 липня 2005 року. – № 29 (652). – С. 43–48. – (нормативні директивні правові документи).
11. Про Концепцію амортизаційної політики : указ Президента України від 7 березня 2001 року № 169/2001 // Урядовий кур'єр. 2001. – 9 березня. – С. 6.
12. Солодков Е. Затраты на производство: учетная политика [Текст] / Е. В. Соколов // Бухгалтерія. – 2000. – № 221. – С. 53–54.
13. Хомін П. Я. Амортизація: економічний зміст та методика відображення / П. Я. Хомін, І. М. Пиріг // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 22–30.
14. Чумакова О. Учетная политика предприятия с позиции П(С)БО [Текст] // Налоги и бухгалтерский учет. – 2000. – № 4. – С. 39–42.
15. Чумаченко М. Г. Ще раз про амортизацію як важливе джерело інвестиційної діяльності підприємства / М. Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – № 11. – С. 3–7.

Отримано 24.01.2012

Summary

The paper considers the methodical approaches to the economic essence of amortization of the fixed assets of the enterprises in modern terms.